

Nova EU pravila na področju zdravja rastlin

Anita Benko Beloglavec,
Erika Orešek

UVHVVR, Sektor za zdravje rastlin in rastlinski semenski material

2.Hlajevi dnevi 2020
5. in 6. junij 2020

CILJI preнове sistema zdravja rastlin

- ✓ Modernizacija, poenostavitev in sistematičnost besedila
- ✓ Osredotočenost na preventivo zaradi globalizacije mednarodne trgovine in podnebnih sprememb
 - ✓ boljše varstvo pred pojavom novih ŠO iz tretjih držav
 - ✓ strožje zahteve za varovana območja
 - ✓ izvajanje stalnega nadzora, prednostni seznam ŠO
- ✓ Zmanjšanje administrativnih bremen s poenostavljenimi in poenotenimi postopki na notranjem trgu EU
 - ✓ izdajanje RPL zgolj za komercialne namene
- ✓ Uskladitev pravil zdravja rastlin s pravili za razmnoževanje rastlin
 - ✓ vključitev nekarantenskih ŠO iz tržnih direktiv
- ✓ Dodatna finančna sredstva za izvajanje nadzora in nadomestila za nastale škode pridelovalcem
- ✓ Skupen informacijski sistem s carinskimi organi, ki omogoča boljši nadzor nad pošiljkami iz tretjih držav in v tranzitu

Novi krovni predpisi s področja zdravja rastlin

Evropske unije – veljajo neposredno

- **Uredba (EU) 2016/2031** Evropskega parlamenta in Sveta z dne 26. oktobra 2016 o ukrepih varstva pred škodljivimi organizmi rastlin (krovna uredba, ki določa škodljive organizme, ukrepe njihovega varstva pred vnosom, izkoreninjenje, zadrževanje, trgovanje)
- **Izvedbena uredba Komisije (EU) 2019/2072** z dne 28. novembra 2019 o določitvi enotnih pogojev za izvajanje Uredbe (EU) 2016/2031 Evropskega parlamenta in Sveta, kar zadeva ukrepe varstva pred škodljivimi organizmi rastlin (določa sezname škodljivih organizmov in ukrepe varstva pri vnosu v EU in trgovanju znotraj EU)
- **Izvedbena uredba komisije (EU) 2017/2313** z dne 13. decembra 2017 o določitvi specifikacij o obliki rastlinskega potnega lista za premike po ozemlju Unije in rastlinskega potnega lista za vnos na varovano območje in premike po njem

Slovenije

- **Uredba o izvajanju uredb (EU) o ukrepih varstva pred škodljivimi organizmi rastlin** (Uradni list RS, št. 78/19)
- **Zakon o zdravstvenem varstvu rastlin**

Več predpisov:

- o trgovanju v EU, uvoz in izvoz je na <https://www.gov.si/podrocja/kmetijstvo-gozdarstvo-in-prehrana/uvoz-izvoz-in-trgovanje-z-zivalmi-in-rastlinami/>
- Škodljivi organizmi, javna služba ZVR <https://www.gov.si/podrocja/kmetijstvo-gozdarstvo-in-prehrana/varstvo-rastlin>

Uredba (EU) 2016/2031

- Uredba (EU) 2016/3031 je krovni zakonodajni akt, ki v EU ureja področje zdravja rastlin po sklopih:
 - Karantenski škodljivi organizmi
 - Nadzorovani nekarantenski škodljivi organizmi za Unijo
 - Ukrepi v zvezi z rastlinami, rastlinskimi proizvodi in drugimi predmeti
 - Registracija izvajalcev poslovnih dejavnosti in sledljivost
 - Izdajanje spričeval za rastline, rastlinske proizvode in druge predmete
 - Podporni ukrepi Komisije
- Podrobnejše izvajanje krovne uredbe je določeno z 9. uredbami Komisije

Karantenski ŠO za Unijo

- Karantenski škodljivi organizmi za Unijo (KŠO) – Seznam II Uredbe 2019/2072/EU
 - Del A: za katere ni znano, da so navzoči na ozemlju Unije.
 - Del B: za katere je znano, da so navzoči na ozemlju Unije.
- Prepoved njihovega vnosa v EU, razen za namene uradnega testiranja in izobraževanja, znanstvene namene, poskuse, žlahtnjenje – pod predpisanimi pogoji

Prednostni ŠO za unijo

- **NOVO!!**
- Delegirana uredba Komisije (EU) 2019/1702
- Do 10% KŠO za Unijo
- Imajo potencialno najbolj resne gospodarske, okoljske ali družbene učinke na ozemlje Unije
- Obvezna letna preiskava na navzočnost
- Načrt nujnih ukrepov
- Simulacijske vaje
- Akcijski načrt ob najdbi

Agrilus anxius Gory
Agrilus planipennis Fairmaire
Anastrepha ludens (Loew)
Anoplophora chinensis (Thomson)
Anoplophora glabripennis (Motschulsky)
Anthonomus eugenii Cano
Aromia bungii (Faldermann)
Bactericera cockerelli (Sulc.)
Bactrocera dorsalis (Hendel)
Bactrocera zonata (Saunders)
Bursaphelenchus xylophilus (Steiner et Bühner) Nickle et al.
Candidatus Liberibacter spp., povzročitelj bolezni agrumov Huanglongbing
Conotrachelus nenuphar (Herbst)
Dendrolimus sibiricus Tschetverikov
Phyllosticta citricarpa (McAlpine) Van der Aa
Popillia japonica Newman
Rhagoletis pomonella Walsh
Spodoptera frugiperda (Smith)
Thaumatotibia leucotreta (Meyrick)
Xylella fastidiosa (Wells et al.)

SLIKA: Gregor Urak, Kmetjski inštitut Slovenija

ŠO za varovana območja in drugi nadzorovani ŠO

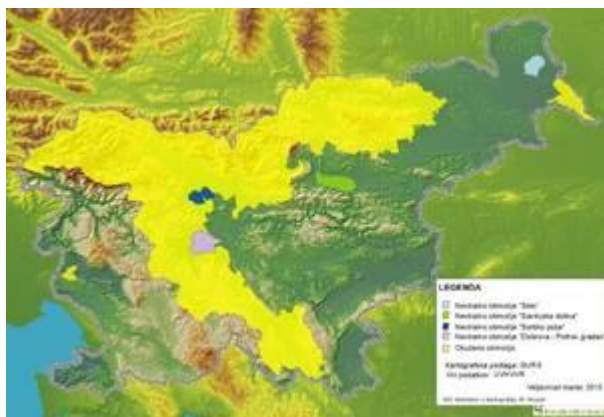

- ŠO za varovana območja – Slovenija: hrušev ožig
- Drugi nadzorovani ŠO, ki so potencialno nevarni in Slovenija ali Komisija sprejme ukrepe (t.i. nujni ukrepi)

ZP za hrušev ožig

Citrus bark cracking viroid

Tomato Brown rugose fruit virus

Nadzorovani ne-karantenski ŠO (NNŠO)

- **Novo!!**
- Pogoji za uvrstitev med NNŠO:
 - Niso KŠO za Unijo, so razširjeni v EU
 - Glavna pot prenosa so določene rastline za saditev (sadike, cepiči, podlage, potaknjenci)
 - Nesprejemljivi gospodarski učinki v zvezi z uporabo teh rastlin
 - Učinkoviti ukrepi na voljo za preprečevanje navzočnosti
- Seznam NNŠO, tolerance in ukrepi med pridelavo za dosego predpisanih toleranc so objavljeni v Uredbi (EU) 2019/2072

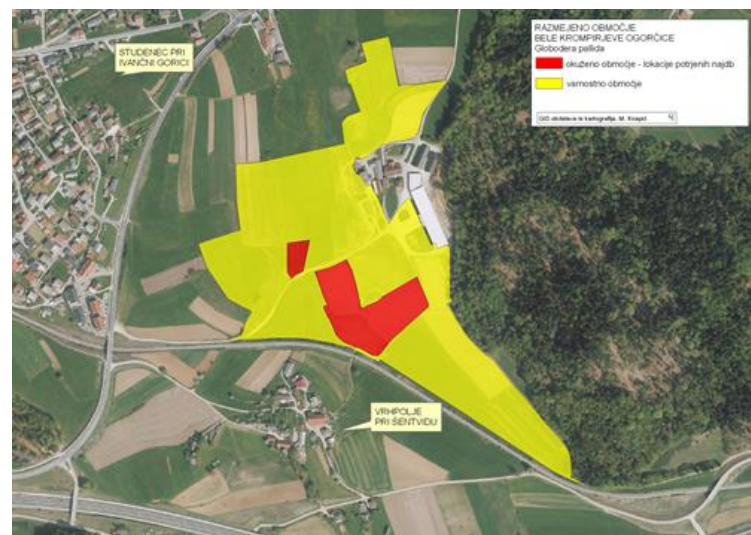
Sum in uradna potrditev

- Obveznost obveščanja o sumu na KŠO za vse fizične osebe in izvajalce poslovnih dejavnosti (IPD)
 - „izvajalec poslovne dejavnosti“ pomeni vsako osebo javnega ali zasebnega prava, ki je poslovno vključena v eno ali več naslednjih dejavnosti v zvezi z rastlinami, rastlinskimi proizvodi in drugimi predmeti ter pravno odgovorna zanje: saditev, žlahtnjenje, pridelavo (vključno z gojenjem in razmnoževanje), vnos na ozemlje EU ter premik po njem in iz njega, dostopnost na trgu, skladiščenje, zbiranje, odpremo, predelavo
- Do uradne potrditve navzočnosti ŠO in kadar je ustrezno se odredi ukrepe za preprečevanje širjenja ŠO.
- Uradna potrditev KŠO temelji na diagnozi uradnega laboratorija.
- Pristojni organ mora obvestiti IPD, na katere bi lahko potrditev vplivala. Pri prednostnih KŠO pa tudi javnost.
- IPD: sprejme ukrepe, umakne s trga, obvesti osebe v trgovinski verigi in jim zagotovi smernice o ukrepih, odpokliče s trga.

Ukrepi ob pojavu KŠO

Država članica EU mora sprejeti ukrepe za:

- izkoreninjenje (prepoved pridelave/premikov, odstranitev okuženih rastlin, tretiranje, preglede in vzorčenje, testiranje, higienske ukrepe za mehanizacijo, orodje in drugo opremo itd.
- razmejitev območij (žarišče in varovalni pas)
- uvesti preiskave za ugotavljanje navzočnosti/razširjenosti KŠO
- zadrževanje, če je KŠO že tako razširjen, da ukrepi za izkoreninjenje ne bi bili učinkoviti
- Izvajalce poslovnih dejavnosti ali druge imetnike rastlin

Uradni register izvajalcev poslovnih dejavnosti

Zavezanci za vpis v register izvajalcev poslovnih dejavnosti (IPD)

- **Uvozniki** blaga, za katerega se zahteva FS (uvoz iz tretjih držav)
- **Pridelovalci** (vključno s kooperanti) in **distributerji** blaga, za katerega je za premike znotraj EU predpisan RPL
- Pooblaščen ID, ki **izdajajo RPL** (pridelovalci, distributerji, uvozniki)
- IPD, za katere je predpisana registracija z izvedbenim aktom za ukrepe
- IPD v zvezi z dejavnostmi po ISPM 15 (obdelava, označevanje, popravljanje lesenega pakirnega materiala)

Na novo:

- **Izvozniki**, ki zaprosijo za izdajo **fitosanitarnih ali predizvoznih spričeval**
- **Letališča, pristanišča, izvajalci mednarodnega prevoza potnikov** (npr. SŽ, GoOpti, Nomago...), vsi ki zagotavljajo **informacije potnikom**
- **Izvajalci poštnih storitev in spletne prodaje** (npr. Pošta Slovenije, DHL)
- **Špediterji**

Rastline v Uniji imajo rastlinski potni list

- Uradna etiketa za **premike** rastlin, rastlinskih proizvodov in drugih predmetov do drugih izvajalcev poslovne dejavnosti: do tržnih pridelovalcev (na primer: sadjarjev, drugih pridelovalcev plodov, lesa) v trgovski verigi do maloprodaje
 - Izjemoma do končnih neprofesionalnih kupcev v primeru internetne prodaje in premeščanja v varovana območja (PZ): *Erwinia amylovora*
- **Seznam rastlin za RPL – seznam XIII in XIV-PZ** Uredbe Komisije (EU) 2019/2072
 - VSE **rastline za saditev**, razen semen (sadike, vključno s sobnimi rastlinami, cepiči, podlage, potaknjenci, gomolji, korenike...)
 - nekatere vrste **semena** zaradi KŠO in NNŠO:
 - Seme določenih vrtnin, poljščin, okrasnih, sadnih in gozdnih rastlin
 - **Les** oreha, oreškarja in platane
 - **Določeni deli rastlin**, razen plodov in semen

 Tudi sadike oljk mora do sadjarja spremljati rastlinski potni list!!!

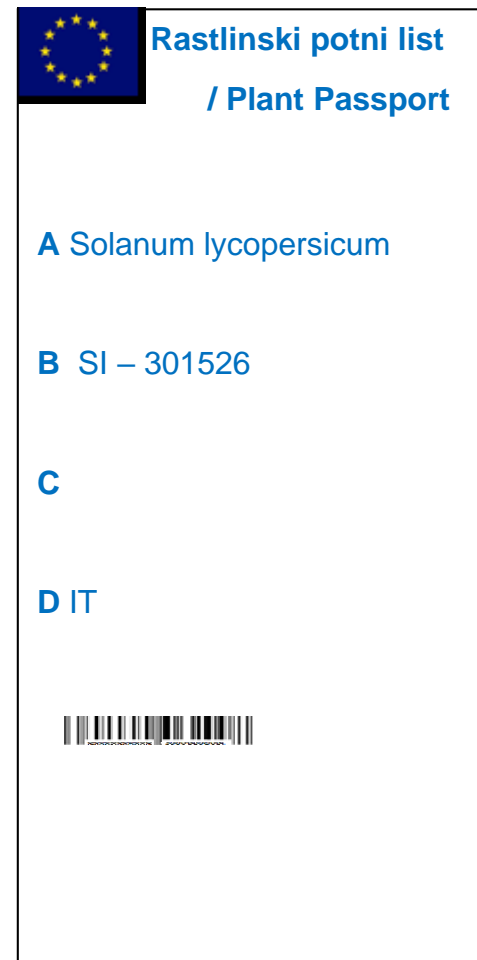
Rastline v Uniji imajo rastlinski potni list

- RPL se izda za premike po Uniji, če so rastline, rastlinski proizvodi in drugi predmeti:
 - Prosti KŠO in izpolnjujejo posebne zahteve za KŠO
 - Priloga II in VIII Uredbe 2019/2072/EU in akti o nujnih ukrepih
 - Izpolnjujejo predpisane tolerance za NNŠO in so bili izvedeni predpisani ukrepi med pridelavo
 - Priloga IV in V Uredbe 2019/2072/EU
 - Skladnost z ukrepi za izkoreninjenje ali zadrževanje KŠO za Unijo ali novih ŠO za Unijo ali Slovenijo t.i. nujni ukrepi
- RPL izda:
 - IPD (pridelovalec, distributer, uvoznik) ali
 - Izjemoma pristojni organ (na primer: ob uvozu v EU, za uradno potrjene (certificirane) rastline
- RPL je nameščen na paket, snop, embalažo (škatlo, voziček, paleto, zaboj, plato.....), v/na katerih je lahko več manjših pakiranj oz. rastlin različnih vrst

➡ Izpolnjevanje predpisanih zahtev preverjajo fitosanitarni inšpektorji
Uprave za varno hrano, veterinarstvo in varstvo rastlin

Rastlinski potni list - primeri

Vnos rastlin, rastlinskih proizvodov in drugih predmetov v EU

- **Prepoved vnosa** v EU ali varovana območja (PZ) za določene rastline, rastlinske proizvode ali druge predmete (Priloga VI in IX Uredbe (EU) 2072/2019)
- **Omejitve za vnos zelo tveganih rastlin in r. proizvodov** (visoko tvegane rastline) do priprave ocene tveganja iz določene tretje države – **NOVO!!!** – na seznamu je 36 rodov rastlin za saditev (Izvedbena uredba Komisije (EU) 2018/2019)
- **Posebne zahteve** pri vnosu v EU ali PZ veljajo za nekatere rastline, rastlinske proizvode ali druge predmete veljajo (Priloga VII in X Uredbe (EU) 2072/2019)
- **Fitosanitarno spričevalo in obvezna najava pošiljke za uradni pregled** je predpisano za določene rastline, rastlinske proizvode ali druge predmete (tudi internetna prodaja) za vstop v EU ali PZ (uradni pregled opravi fitosanitarni inšpektor pred vstopom v EU) (Priloga XI in XII Uredbe (EU) 2072/2019)
- **Fitosanitarno spričevalo in uradni pregled za minimalno 1% pošiljk** je predpisano za VSE rastline (tudi internetna prodaja) za vstop v Unijo ali PZ – **NOVO!!!** Izvzetih je 5 plodov: *banana, durijan, ananas, kokos, datelj*
- **Potniška prtljaga**: ni izjem za fitosanitarno spričevalo. Obvezna prijava rastlin za saditev fitosanitarnemu inšpektorju ali carini. Uradni pregledi ostalih rastlin se izvajajo naključno.

Uredba (EU) 2017/625

- Uredba (EU) 2017/625 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 15. marca 2017 o izvajanju uradnega nadzora in drugih uradnih dejavnosti, da se zagotovi uporaba zakonodaje o živilih in krmi, pravil o zdravju in dobrobiti živali ter zdravju rastlin in fitofarmaceutskih sredstvih določa pravila o:
 - (a) izvajanju uradnega nadzora in drugih uradnih dejavnosti s strani pristojnih organov držav članic;
 - (b) financiranju uradnega nadzora;
 - (c) upravnih pomoči in sodelovanju med državami članicami za pravilno uporabo pravil iz odstavka 2;
 - (d) nadzoru, ki ga Komisija izvaja v državah članicah in tretjih državah;
 - (e) sprejetju pogojev, ki se morajo izpolnjevati v zvezi z živalmi in blagom, ki vstopajo v Unijo iz tretje države;
 - (f) vzpostavitvi računalniško podprtega informacijskega sistema za upravljanje informacij in podatkov v zvezi z uradnim nadzorom.
- Podrobnejše izvajanje te uredbe je določeno s **23. uredbami Komisije**

Obveznosti pristojnega organa

- Uprava za varno hrano, veterinarstvo in varstvo rastlin:
 - Sprejema ukrepe varstva pred škodljivimi organizmi rastlin
 - Vodi postopek vpisa v register in izdaje dovoljenja za RPL
 - Vodi postopke odobritev uradnih laboratorijev, karantenskih postaj in objektov za izolacijo
 - Izdaja dovoljenja za delo s KŠO, vnos in premeščanje
 - Preveri ali PID izpolnjuje predpisane pogoje in ima znanje o predpisih in nadzorovanih škodljivih organizmih
 - Preverja izpolnjevanje predpisanih zahtev rastlin, rastlinskih proizvodov in drugih predmetov v EU – uradni nadzor fitosanitarnega (ali gozdarskega inšpektorja iz Inšpektorata za kmetijstvo, gozdarstvo, lovstvo in ribištvo)
 - Preverja izpolnjevanje predpisanih zahtev pri vnosu rastlin, rastlinskih proizvodov in drugih predmetov – uradni nadzor fitosanitarnega inšpektorja

Xylella fastidiosa in ukrepi v EU

Xylella fastidiosa

- *Xylella fastidiosa* je karantenska bakterija, ki povzročča nevarne bolezni številnih lesnatih rastlin, okužuje pa tudi zelnate rastline. Med gostiteljskimi rastlinami so pomembne gojene in prosto rastoče rastline.
- Na jugu Italije je povzročila obsežno sušenje oljk
- Bakterijo prenašajo žuželčji prenašalci, ki s sesanjem na okuženih rastlinah prenesejo okužbo na zdrave rastline. Znani prenašalec je navadna slinarica (*Phyllaenus spumarius*), ki je navzoča tudi pri nas.

Foto: G. Seljak

Zaradi nevarnosti vnosa in širjenja so za celotno EU sprejeti posebni ukrepi v primeru najdbe, določa jih Izvedbeni sklep (EU) 2015/789, zaradi novih spoznanj in spremenjenega stanja v EU je v pripravi nov predpis o ukrepih.

Xylella fastidiosa

- Razširjena je na jugu Italije v Apuliji, izbruh manjšega obsega je bil ugotovljen tudi v Toskani
 - Navzoča je tudi na južni obali Francije in na Korziki,
 - V Španiji so bili ugotovljeni obsežni izbruhi v pokrajini Valencia ter na Balearskih otokih Mallorca, Menorca in Ibiza. Bakterija je bila ugotovljena tudi v okolici Madrida,
 - Na Portugalskem je bila ugotovljena v okolici Porta.
- Na teh območjih bakterije ni več mogoče izkoreniniti.

Xylella fastidiosa

- V celotni EU je obvezno izvajanje programa preiskave za ugotavljanje morebitne navzočnosti bakterije
- V Sloveniji izvajamo program preiskave od leta 2014 dalje na celotnem ozemlju, najbolj intenzivno na Primorskem, kjer uspeva največ gostiteljskih rastlin, med njimi tudi **oljke**
- Bakterije do sedaj nismo ugotovili.

Xylella fastidiosa

Ukrepi za preprečevanje vnosa in širjenja so med drugim:

- Omejitve pri uvozu sadilnega in razmnoževalnega materiala določenih gostiteljskih rastlin
- Omejitve pri premikih sadilnega in razmnoževalnega materiala določenih gostiteljskih rastlin znotraj EU: zahteva se izpolnjevanje določenih zahtev, pri 6 najbolj občutljivih rastlinah (*Coffea*, *Prunus amygdalus*, *Lavandula dentata*, *Nerium oleander*, *Polygala myrtifolia* in *Olea europaea*) se zahteva dodatno testiranje
- V primeru najdbe so obvezni ukrepi izkoreninjenja
- Če bakterije ni mogoče izkoreniniti, sledi prehod na ukrepe zadrževanja širjenja (Apulija, Korzika, Balearski otoki)

HVALA ZA POZORNOST

